هنگام تبدیل سرمایه تقریب به قدرت همکاری جهان اسلام است / وحدت؛ سپر دفاعی جهان اسلام در برابر تهدیدها

مرز میان اختلاف نظر علمی و خصومت اجتماعی، باریک‌ترین و در عین حال خطرناک‌ترین خط‌قرمز در دنیای اسلام است. سال‌هاست اندیشه تقریب، میان همایش‌های تشریفاتی و لزوم اقدام عملی در نوسان بوده؛ اما امروز، واقعیت‌های سرسخت و بحران‌های امنیتی منطقه، حقیقت دیگری را دیکته می‌کنند: وحدت دیگر یک توصیه اخلاقی یا آرمان انتزاعی نیست، بلکه سپر دفاعی جهان اسلام برای بقا و صیانت از هویت خویش است.

به گزارش روابط عمومی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، روزنامه قدس در سالروز تأسیس مجمع جهانی تقریب، در گفت‌وگویی متفاوت با حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حمید شهریاری، دبیرکل این مجمع به واکاوی راهکارهای واقعی عبور از شعار به شبکه‌سازی، تفکیک دشمنی از اختلاف و نقشه راه تبدیل تقریب به یک قدرت عملی پرداخته‌ایم. گفت‌وگوی زیر روایتی جدید از آینده هم‌گرایی اسلامی پیش‌روی شما می‌گذارد.

با گذشت بیش از چهار دهه از تأسیس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مهم‌ترین دستاورد این نهاد در

حوزه همکاری‌های علمی و فرهنگی چیست و این مسیر چگونه زمینه حرکت به سوی «معماری امت واحده اسلامی» را فراهم می‌کند؟

تقریب مذاهب اسلامی، رویکردی اصیل و ریشه‌دار در تاریخ تفکر اسلامی دارد. تأسیس مجمع جهانی تقریب نیز در امتداد همین سابقه فکری و با ابتکار و حمایت رهبر شهید انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای(قدس الله نفسه الزکیة) صورت گرفت تا این اندیشه در قالب یک نهاد بین‌المللی، علمی و فرهنگی با مأموریتی مستمر دنبال شود. امروز مجمع تقریب، حاصل یک تجربه انباشته و ارزشمند چنددهه‌ای است. در این مسیر، مرحوم آیت‌الله محمد واعظ‌زاده خراسانی با بنیان‌گذاری ساختار علمی و فکری مجمع، مرحوم آیت‌الله محمدعلی تسخیری با تبیین مبانی نظری، گسترش ادبیات تقریب و توسعه دیپلماسی وحدت و آیت‌الله اراکی با تداوم این جریان، هر یک متناسب با اقتضائات زمان بر سرمایه علمی، فکری و نهادی مجمع افزودند.
چنان‌که در کتاب «امت واحده اسلامی و اتحادیه کشورهای اسلامی» نیز آورده‌ام، امت واحده را نباید صرفاً یک آرمان یا مفهوم انتزاعی تلقی کرد؛ بلکه تحقق آن نیازمند مسیری مشخص و معماری دقیق است. نقطه آغاز این مسیر، پرهیز از تفرقه و تعرض، و گام بعدی، تقویت هم‌افزایی، رشد معنوی و ایجاد اعتماد و منافع مشترک است که در افق بلندمدت می‌تواند به شکل‌گیری اتحادیه واقعی کشورهای اسلامی منتهی شود. در این نگاه، تقریب به معنای حفظ تفاوت‌های مذهبی در کنار تقویت هویت مشترک اسلامی و تبدیل اشتراکات به همکاری عینی و عملی است. بر این اساس، مهم‌ترین دستاورد مجمع را می‌توان نهادینه‌سازی اندیشه تقریب در عرصه علمی و بین‌المللی و ایجاد بسترهای پایدار برای هم‌گرایی دانست. مجمع طی این سال‌ها از طریق تولید آثار تخصصی، برگزاری نشست‌های علمی، تعامل مستمر با حوزه‌ها و دانشگاه‌ها و اجرای ۴۰ دوره کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی، توانسته گفتمان تقریب را در سطوح مختلف گسترش دهد.
یکی از بزرگ‌ترین سرمایه‌های مجمع، شکل‌گیری شبکه‌ای گسترده از ارتباطات با علما و نخبگان جهان اسلام است. اکنون باید از این سرمایه انباشته برای ورود به مرحله‌ای تازه استفاده کنیم؛ مرحله‌ای که در آن، گفت‌وگوها به همکاری‌های پایدار، شبکه‌سازی میان نهادها و در نهایت به «اقدام مشترک» در مسائل اساسی جهان اسلام ارتقا یابد و راه را برای تحقق عینی امت واحده هموار کند.

با توجه به سال‌ها تجربه در عرصه تقریب، امروز بزرگ‌ترین فرصت‌ها و ظرفیت‌های پیش‌روی هم‌گرایی مذاهب اسلامی چیست؟

مهم‌ترین فرصت کنونی آن است جهان اسلام بیش از گذشته به این واقعیت واقف شده که با وجود تفاوت‌های

مذهبی، سرنوشت مسلمانان در مواجهه با بحران‌ها کاملاً به یکدیگر پیوند خورده است. سرمایه ارتباطی ارزشمندی که طی چند دهه تعامل میان علما، اندیشمندان و مراکز علمی شکل گرفته، اکنون می‌تواند مبنای ورود به مرحله‌ای تازه باشد؛ مرحله‌ای که در آن، شناخت متقابل، از سطح تعاملات علمی فراتر رفته و به همکاری‌های پایدار و اقدام‌های مشترک میان نهادهای اسلامی منتهی شود. اهمیت این ظرفیت‌ها در شرایط کنونی منطقه نمایان‌تر است. تجاوز مستقیم آمریکا و رژیم صهیونیستی به جمهوری اسلامی ایران، گسترش جنگ در منطقه، حمله نظامی اسرائیل به خاک قطر و تهدیدات صریح علیه ترکیه، همچنین درگیری‌های منطقه‌ای نظیر بحران یمن نشان داد تحولات امنیتی جهان اسلام به یکدیگر پیوسته‌اند و هیچ کشوری نمی‌تواند خود را مجزا بداند. همچنین این تحولات اثبات کرد استمداد از قدرت‌های پوشالی غربی کمکی به پایداری و امنیت نخواهد کرد.

در چنین شرایطی، یکی از فرصت‌های کلیدی تقریب، تفکیک میان اختلاف و دشمنی است. تفاوت‌های مذهبی و سیاسی نباید به خصومت میان ملت‌ها تبدیل شود تا بازیگران خارجی نتوانند از شکاف‌های موجود بهره‌برداری کنند. بزرگ‌ترین فرصت امروز، همزمانی یک سرمایه انباشته تقریبی با نیاز فزاینده جهان اسلام به هم‌گرایی است. موضوعاتی چون مسئله فلسطین، امنیت منطقه‌ای، عدالت، مبارزه با زیاده‌خواهی استکبار و رژیم صهیونیستی، مقابله با اسلام‌هراسی و حفظ استقلال جوامع اسلامی، همگی محورهایی هستند که می‌توانند مسلمانان را حول همکاری عملی متحد کنند.

نقش نخبگان، دانشگاهیان و اصحاب رسانه در تقویت گفتمان تقریب و پیشگیری از تفرقه چگونه می‌تواند مؤثرتر و عملی‌تر از گذشته باشد؟

در شرایط کنونی، نقش نخبگان، دانشگاهیان و اصحاب رسانه باید فراتر از دعوت‌های عمومی و شعاری به وحدت تعریف شود. امروز جهان اسلام با تجاوزها و فشارهای مستقیم آمریکا و رژیم صهیونیستی، استمرار فاجعه فلسطین و جنگ غزه و همچنین حملات گسترده علیه جمهوری اسلامی ایران مواجه است و شهادت رهبر معظم انقلاب اسلامی در جریان این تجاوز، ابعاد تازه‌ای به این رویارویی بخشیده است. در چنین فضایی، وحدت اسلامی دیگر یک موضوع صرفاً نظری یا فرهنگی نیست، بلکه مسئله‌ای کاملاً مرتبط با حفظ هویت، استقلال، امنیت و آینده جهان اسلام است. در این میان، یکی از مهم‌ترین وظایف نخبگان دینی و فکری، تبیین دقیق شرایط و روشن‌کردن مرز میان «اختلاف مذهبی» و «دشمنی» برای افکار عمومی است تا از نفرت‌پراکنی، تکفیر و تقابل جلوگیری شود. تبیین عقلانی و مستند نخبگان باید ریشه‌ها و پیامدهای تجاوزهای خارجی و سازوکارهایی که از طریق آن‌ها اختلافات داخلی تشدید می‌شود را آشکار کند.

همچنین، حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها باید موضوع تقریب را از واکنش‌های مقطعی به سطح تولید دانش ارتقا دهند. لازم است مطالعات مشترک و میان‌رشته‌ای درباره جنگ روایت‌ها، اسلام‌هراسی، افراط‌گرایی

و به‌ویژه مسئله فلسطین شکل گیرد؛ چراکه فلسطین فقط یک موضوع سیاسی نیست، بلکه نقطه‌ای است که عدالت، کرامت انسانی و مسئولیت اخلاقی امت اسلامی را به هم پیوند می‌دهد. تولید دانش و روایت مستقل، جهان اسلام را از موضع انفعالی در برابر رسانه‌های غربی و صهیونیستی خارج می‌کند. از سوی دیگر، اصحاب رسانه باید با عبور از بازنشر اخبار، وارد عرصه «جهاد تبیین» شوند. این جهاد نباید به تکرار شعار محدود شود، بلکه باید روایتی قوی، علمی، اخلاقی و قابل فهم برای نسل جوان ارائه دهد و با حضور فعال در شبکه‌های اجتماعی و جوامع بین‌المللی، مانع تحریف واقعیت‌ها شود.
در این مسیر، مجمع جهانی تقریب می‌تواند به‌جای دل‌خوش‌کردن به همایش‌های مقطعی، شبکه‌ای پایدار و فعال میان علما، پژوهشگران و اهالی رسانه ایجاد کند تا به تولید مشترک علمی و رسانه‌ای در مسائل واقعی بپردازند. اگر مدیریت عالمانه نخبگان، تولید دانش در دانشگاه‌ها و آگاهی‌بخشی رسانه‌ها در کنار هم قرار گیرند، تقریب از یک گفتمان نخبگانی به یک ظرفیت عمیق اجتماعی و تمدنی برای صیانت از کرامت و وحدت امت اسلامی تبدیل خواهد شد.

اگر بخواهید چشم‌انداز مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی را برای سال‌های آینده در یک جمله یا یک محور اصلی خلاصه کنید، آن محور چیست؟

به عنوان جمع‌بندی باید بگویم مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در چهار دهه گذشته توانسته اندیشه تقریب را در میان طیف گسترده‌ای از علما، اندیشمندان، دانشگاهیان و نهادهای علمی و فرهنگی جهان اسلام مطرح و نهادینه کند. اکنون ظرفیت آن وجود دارد که این میراث ارزشمند وارد مرحله‌ای تازه شود؛ مرحله‌ای که در آن از صرف ارتباط میان شخصیت‌ها و برگزاری برنامه‌ها، به سمت شکل‌دهی به «شبکه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی ماندگار» حرکت کنیم؛ شبکه‌هایی که بتوانند فارغ از تغییرات مقطعی، ارتباط میان جریان‌های فکری و نهادهای اسلامی را حفظ و تقویت کنند.
چشم‌انداز مجمع جهانی تقریب در سال‌های آینده، ورود به مرحله‌ای جدید از حیات تقریب است که در آن، سرمایه علمی، انسانی و بین‌المللی چند دهه فعالیت مجمع، به شبکه‌ای پایدار و اثرگذار برای همکاری میان نهادها و شخصیت‌های جهان اسلام تبدیل شود. در این افق، مجمع تقریب می‌تواند بیش از گذشته به یک مرجع فکری و شبکه‌ساز در جهان اسلام تبدیل شود؛ نهادی که ضمن حفظ هویت و استقلال مذاهب، زمینه همکاری آن‌ها را در موضوعات مشترک فراهم کند و ظرفیت‌های پراکنده جهان اسلام را به یکدیگر پیوند دهد. تحقق این امر مستلزم آن است نسل جدیدی از علما، پژوهشگران و نخبگان حوزه تقریب نیز در این شبکه حضور پیدا کنند و تجربه چهار دهه گذشته را به مسائل و شرایط جدید جهان اسلام پیوند بزنند.
کاملاً روشن است تحولات سال‌های اخیر؛ از تجاوزهای آمریکا و رژیم صهیونیستی و شهادت رهبر معظم

انقلاب اسلامی تا تحولات فلسطین و تهدیدهای فزاینده علیه کشورهای منطقه اهمیت این رویکرد را مضاعف کرده است. جهان اسلام در آینده به نهادی نیاز دارد که بتواند در کنار حفظ هویت و اصول خود، تحولات را عمیق و واقع‌بینانه تحلیل کند و به جای واکنش‌های مقطعی، در شکل‌دهی به فهم مشترک و همکاری میان مسلمانان نقش ایفا کند. از این منظر، آینده مجمع را باید در تبدیل سرمایه تقریب به سرمایه همکاری جست‌وجو کرد. اگر بخواهم چشم‌انداز آینده مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی را در یک محور خلاصه کنم، آن عبارت است از تبدیل سرمایه تقریب به قدرت همکاری جهان اسلام؛ قدرتی که با شناخت و آگاهی از تهدیدهای خارجی، در چارچوب عزت، حکمت و مصلحت، از هویت، استقلال و منافع مشترک امت اسلامی صیانت می‌کند.